

ПРАДМОВА

Лінгвагеаграфічныя даследаванні на Беларусі маюць ужо больш як стогадовую традыцыю. Як вядома, яны былі закладзены адным з першых даследчыкаў мясцовых гаворак, найбуйнейшым мовазнаўцам канца XIX – пачатку XX стагоддзяў Я.Ф. Карскім і мелі свой працяг у публікацыях П.А. Бузука. У другой палове XX стагоддзя найбольш грунтоўнае і паслядоўнае дыялекталагічнае і лінгвагеаграфічнае вывучэнне Беларусі ўвасобілася ў такіх фундаментальных працах айчынных навукоўцаў, як “Дыялекталагічны атлас беларускай мовы” (ДАБМ, 1963), “Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак” (ЛГГБГ, 1968, 1969), “Лексічны атлас беларускіх народных гаворак” (ЛАБНГ, у 5 т., 1993–1998).

На жаль, у стварэнні рэгіянальных дыялектных атласаў набыткі айчынных лінгвагеаграфічных больш сціплыя. На Беларусі праводзіліся лінгвагеаграфічныя даследаванні Тураўшчыны (калектыў навукоўцаў пад кіраўніцтвам А.А. Крывіцкага), Выганаўскага Палесся (Я.Р. Самуйлік), Бярозаўшчыны (Л.В. Леванцэвіч), Пружаншчыны (А.А. Босак). Аднак толькі Л.В. Леванцэвіч і А.А. Босак апублікавалі лінгвістычныя атласы па выніках даследаванняў.

Для нашага лінгвагеаграфічнага праекта мы вызначылі тэрыторыю паўночна-ўсходняй Брэстчыны – рэгіёна на памежжы Панямоння і Палесся. Як вядома, мясцовыя гаворкі знаходзяцца ў зоне міждыялектных кантактаў. На поўдзень ад названага рэгіёна праходзіць мяжа паміж асноўным масівам беларускіх гаворак і заходнепалескімі гаворкамі [ЛГГБГ, 1969: карты №71, №75]. А такія рэгіёны, як правіла, уяўляюць асаблівую цікавасць для навукоўцаў і патрабуюць дэтальнага лінгвагеаграфічнага вывучэння гаворак па максімальна густой сетцы апорных населеных пунктаў. Важна, каб сетка ўключала ўсе тыя населеныя пункты даследаванай тэрыторыі, у якіх захавалася карэннае насельніцтва. Гэта неабходна перш за ўсё для дакладнага вызначэння характару дыялектна-

га ландшафту паўночна-ўсходняй Брэстчыны: з’яўляюцца даследавання гаворкі самастойнымі моўнымі аб’яднаннямі ці належаць да іншых дыялектных адзінак, дзе праходзяць межы паміж асобнымі моўнымі з’явамі, які характар маюць пучкі ізаглас у рэгіёне і інш.

Фармулёўкі пытанняў у праграме (апытальніку) для збору фактычнага матэрыялу ўяўляюць сабою тры тыпы: “Як у вас вымаўляюць... (гавораць)”, “Якія канчаткі (формы) маюць...” і “Як называецца...”. Першы з іх выкарыстоўваецца для ўстанаўлення моўных фактаў у раздзеле “Фанетыка”, другі – “Марфалогія”, трэці – у раздзеле “Лексіка”. Усяго “Апытальнік для збору матэрыялу па вывучэнні гаворак паўночна-ўсходняй Брэстчыны” змяшчае 344 пытанні (фанетыка – 90, марфалогія – 74, лексіка – 180). У выніку навуковай апрацоўкі сабранага фактычнага матэрыялу і наступнай яго ўніфікацыі складзена і падаецца ў Атласе 365 лінгвістычных картаў: 90 фанетычных, 74 марфалагічных, 180 лексічных і 20 ізагласных, а таксама 1 карта групоўкі гаворак.

Пры збіранні матэрыялаў, як правіла, аўтар арыентаваўся на вывучэнне маўлення жыхароў старэйшага пакалення. Інфарматарамі былі пераважна жанчыны, што пражылі ў вёсцы ўсё сваё жыццё: тут яны нарадзіліся, выйшлі замуж, не пакідалі надоўга роднай вёскі, нярэдка не маюць агульнай сярэдняй адукацыі.

Фактычны матэрыял для Атласа сабраны асабіста аўтарам у межах абранай сеткі апорных населеных пунктаў, якая ўключае і тыя, што абследаваліся раней па апытальніках “Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы” і “Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак”. Палявыя даследаванні праведзены на працягу 2006–2007 гг. у 64 населеных пунктах Брэсцкай (Івацэвіцкі, Баранавіцкі, Ляхавіцкі, Пружанскі, Бярозаўскі, Пінскі, Ганцавіцкі раёны), Гродзенскай (Слонімска і Зэльвенскі раёны) і Мінскай (Клецкі раён) абласцей.

Для запісу матэрыялаў выкарыстана фанетычная транскрыпцыя, рэкамендаваная пры зборы дыялектных фактаў для ДАБМ [гл. ДАБМ, 1963, с. 34–35] з некаторымі нашымі зменамі: вымаўленне свісцячай афрыкаты [дз] і шыпячай афрыкаты [дж] перадаецца на пісьме як [дз], [дж] (а не [z], [ž]); білабіяльны гук [в] абазначаецца як w; санорны гук [й] перадаецца літарай й; заднеязычны фрыкатыўны гук [г] на пісьме перадаецца як z, а графемай g абазначана вымаўленне заднеязычнага выбухнога [г].

У адказах на “Апытальнік...” падкрэсліванне нумара азначае, што ў дадзеным населеным пункце існуе два ці больш варыянтаў адказу.

Такім чынам, лінгвістычныя карты “Атласа гаворак паўночна-ўсходняй Брэстчыны” прысвечаны найбольш важным з’явам моўнай сістэмы гаворак жыхароў паўночна-ўсходняй Брэстчыны.

Аўтар выказвае падзяку навуковаму кіраўніку, загадчыку кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, кандыдату філалагічных навук, дацэнту Паўлу Міхайлаву за каштоўную дапамогу ў працы над стварэннем гэтага атласа, а таксама ўсім людзям, якія спрыялі выхаду ў свет выдання: Віталю і Аксені Шураўкам, Аляксандру Стэльмаху і ўсёй камандзе сайта Onliner.by за разуменне і падтрымку; Алене Талапіле, Антону і Станіславу Калеснікам за давер і спрыянне; Вадзіму Шклярыку за інфармацыйнае забеспячэнне.

Асаблівая падзяка ўсім тым бабулям, якіх давялося апытваць, усяму таму пакаленню, чыё дзяцінства і маладосць прыпалі на цяжкія ваенныя і пасляваенныя гады. Гэтым людзям аўтар і прысвячае сваю працу.